

Ομάδα Ανάλυσης Δημόσιας Πολιτικής

Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Ενημερωτικό Δελτίο 1/2012

Διαστάσεις της φτώχειας στην Ελλάδα της κρίσης

Μάνος Ματσαγγάνης, Χρύσα Λεβέντη & Ελένη Καναβιτσά

Στην εργασία αυτή παρουσιάζουμε τις βασικές διαστάσεις της φτώχειας στην Ελλάδα στις σημερινές συνθήκες βαθιάς και παρατεταμένης οικονομικής κρίσης. Χρησιμοποιώντας το υπόδειγμα φόρων-παροχών EURMOD είμαστε σε θέση να εκτιμήσουμε πώς μεταβάλλεται η κατανομή του εισοδήματος τα τελευταία χρόνια, παρότι τα επίσημα στοιχεία που είναι διαθέσιμα (τα στατιστικά δεδομένα της έρευνας EU-SILC του 2011, για τα εισοδήματα του 2010) δεν μας επιτρέπουν ακόμη κάτι τέτοιο. Διαπιστώνουμε ότι το ποσοστό του πληθυσμού με εισόδημα κάτω από το συμβατικό (κυμαινόμενο) όριο φτώχειας δεν έχει μεταβληθεί ιδιαίτερα τα τελευταία τρία έτη: παραμένει γύρω στο 19%. Από την άλλη, εφαρμόζοντας ένα σταθερό όριο φτώχειας (το τιμηριθμικά αναπροσαρμοσμένο όριο φτώχειας του 2009), υπολογίζουμε ότι ο αριθμός όσων θα θεωρούσαμε φτωχούς πριν το ξέσπασμα της κρίσης έχει αυξηθεί σημαντικά: είναι τώρα πάνω από 35%. Επί πλέον, υπολογίζοντας ένα όριο ακραίας φτώχειας, ίσο με το κόστος του βασικού καλαθιού αγαθών που θεωρείται απαραίτητο για την εξασφάλιση ενός ελάχιστου επιπέδου αξιοπρεπούς διαβίωσης, εκτιμάμε ότι το ποσοστό του πληθυσμού με εισόδημα χαμηλότερο από το όριο αυτό είναι 8,5%. Τέλος, τα αποτελέσματά μας επιβεβαιώνουν ότι οι δείκτες φτώχειας είναι δραματικά υψηλοί για τους άνεργους. Η μεγάλη αύξηση του αριθμού των ανέργων, σε συνδυασμό με τα τραγικά κενά που παρουσιάζει το κοινωνικό δίκτυ ασφαλείας, απειλεί να παρασύρει ολόκληρες οικογένειες στη φτώχεια. Κατά τη γνώμη μας, αυτό το φαινόμενο ισοδυναμεί με το «νέο κοινωνικό ζήτημα» της εποχής μας. Η αντιμετώπιση του, στο σημερινό δυσμενές οικονομικό περιβάλλον, θα απαιτήσει γενναία στροφή στην κοινωνική πολιτική που ακολουθείται τις τελευταίες δεκαετίες.

Η κρίση

Δίχως αμφιβολία, η οικονομική ύφεση που πλήττει τη χώρα είναι πρωτοφανής σε ένταση και σε διάρκεια. Σύμφωνα με τις επίσημες εκτιμήσεις της [Eurostat](#), το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ) της Ελλάδας το 2012 θα είναι χαμηλότερο κατά 15,8% σε σχέση με το 2009 (και κατά 18,6% από ό,τι το 2007). Τα μεγέθη αυτά είναι σε πραγματικούς όρους, δηλ. αφού αφαιρεθεί η επίδραση του πληθωρισμού.

Η οικονομική ύφεση μειώνει τη ζήτηση για εργασία εκ μέρους των επιχειρήσεων, και συνεπώς μειώνει τους μισθούς και την απασχόληση. Σε ό,τι αφορά την απασχόληση, σύμφωνα με τα στοιχεία της [Έρευνας Εργατικού Δυναμικού](#), ενώ το Μάιο 2008 ο αριθμός των ανέργων στην Ελλάδα δεν ξεπερνούσε τις 325 χιλιάδες (ποσοστό ανεργίας 6,6%), τον Αύγουστο 2012 ήταν πάνω από 1 εκατομμύριο 200 χιλιάδες (ποσοστό ανεργίας 24,4%).

Σε ό,τι αφορά τους μισθούς, σύμφωνα με τα στοιχεία της [Τράπεζας της Ελλάδας](#), το 2012 οι μέσες αποδοχές των μισθωτών θα

είναι σε πραγματικούς όρους χαμηλότερες κατά 22,9% σε σχέση με το 2009 (και κατά 5,0% χαμηλότερες σε σχέση με το 2000), ενώ οι κατώτατες αποδοχές θα είναι το 2012 χαμηλότερες κατά 24,5% από ό,τι το 2009 (και κατά 9,6% από ό,τι το 2000).

Η αύξηση της ανεργίας και η μείωση των μισθών είναι ένας βασικός μηχανισμός μείωσης των οικογενειακών εισοδημάτων ως συνέπεια της κρίσης. Η ανεργία όμως δεν οδηγεί αναγκαστικά στη φτώχεια: αυτό εξαρτάται από το καθεστώς απασχόλησης και από τις αμοιβές των άλλων μελών της οικογένειας, καθώς και από τα υπόλοιπα εισοδήματα (και κοινωνικά επιδόματα) του νοικοκυριού.

Επίσης, η κρίση επιδρά και σε άλλα εισοδήματα, με διάφορους τρόπους, οι οποίοι συχνά συνδέονται στενά μεταξύ τους. Για παράδειγμα, τα μέτρα λιτότητας της κυβέρνησης (με στόχο τη μείωση του ελλείμματος του κρατικού προϋπολογισμού) μειώνουν απευθείας τα εισοδήματα από απασχόληση στο Δημόσιο, καθώς και από συντάξεις ή άλλες κοινωνικές παροχές, ενώ ταυτόχρονα αυξάνουν τα φορολογικά βάρη. Επίσης, καθώς η πιστωτική κά-

λυψη των ατομικών επιχειρήσεων εκ μέρους των τραπεζών περιορίζεται και η ζήτηση για τις αντίστοιχες υπηρεσίες υποχωρεί, η κρίση μειώνει τα εισοδήματα από αυτοαπασχόληση. Από την άλλη, το σύστημα κοινωνικής προστασίας είναι (ή θα έπρεπε να είναι) σχεδιασμένο για να αναπληρώνει ένα μέρος των εισοδηματικών απωλειών των ανέργων, των χαμηλομίσθων και των φτωχών οικογενειών σε περιόδους οικονομικής ύφεσης.

Επί πλέον, η κρίση επηρεάζει την αγοραστική δύναμη των νοικοκυριών με πολλούς άλλους τρόπους. Τα μέτρα λιτότητας ενδέχεται να μειώσουν τον «κοινωνικό μισθό», δηλ. την ποσότητα και την ποιότητα των κοινωνικών υπηρεσιών (βρεφονηπιακοί σταθμοί, σχολική εκπαίδευση, ιατρική περίθαλψη, φάρμακα, φροντίδα ηλικιωμένων κ.ά.) που παρέχονται στους πολίτες. Η μείωση του εισοδήματος πιέζει όσες οικογένειες έχουν συσσωρεύσει χρέη (π.χ. στεγαστικά ή καταναλωτικά δάνεια). Η πώση της αξίας της ιδιόκτητης κατοικίας και άλλων περιουσιακών στοιχείων επηρεάζει την κατανάλωση και την αποταμίευση. Η συνδυασμένη μείωση του εισοδήματος και της αξίας των περιουσιακών στοιχείων προκαλεί μια γενικότερη αίσθηση οικονομικής στενότητας και υλικής στέρησης, ιδιαίτερα σε ορισμένες κατηγορίες (π.χ. ηλικιωμένοι). Η αύξηση του ειδικού βάρους των δαπανών κατοικίας (ενοίκιο, δόση στεγαστικού δανείου, έξοδα θέρμανσης) στους οικογενειακούς προϋπολογισμούς επιτείνει αυτή την αίσθηση. Τέλος, η αύξηση των τιμών ενισχύει τη γενική αίσθηση δυσπραγίας.

Η εμπειρική έρευνα δεν μπορεί να λάβει υπόψη όλες τις παραπάνω επιδράσεις: είτε επειδή τα διαθέσιμα δεδομένα δεν το επιτρέπουν, είτε επειδή τα σχετικά φαινόμενα συχνά είναι δύσκολο να ποσοτικοποιηθούν. Ούτε άλλωστε εξαντλούνται οι πολύ ευρύτερες κοινωνικές επιπτώσεις της ύφεσης στην υποχώρηση του εισοδήματος και της αγοραστικής δύναμης των νοικοκυριών. Οπωσδήποτε, όμως, οι επιπτώσεις αυτές είναι απολύτως κρίσιμες.

Το θέμα της εργασίας αυτής —με την οποία η Ομάδα Ανάλυσης Δημόσιας Πολιτικής στο Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών εγκαινιάζει τη σειρά Ενημερωτικών Δελτίων— είναι το πώς η οικονομική κρίση έχει επηρεάσει τους δείκτες φτώχειας. Επιχειρούμε να απαντήσουμε στο ερώτημα αυτό λαμβάνοντας υπόψη το σύνολο των διαθέσιμων πληροφοριών, τις οποίες στη συνέχεια συνδυάζουμε με μια καινοτόμα μεθοδολογία: το υπόδειγμα φόρων-παροχών EUROMOD.

Η δομή της εργασίας είναι ως εξής. Μετά από αυτή τη σύντομη εισαγωγή, εξηγούμε το πρόβλημα της υστέρησης των στατιστικών δεδομένων με βάση τα οποία εκτιμώνται συνήθως οι δείκτες φτώχειας. Μετά περιγράφουμε το υπόδειγμα φόρων-παροχών EUROMOD, με τη βοήθεια του οποίου παρακάμπτουμε το πρόβλημα της υστέρησης των στατιστικών δεδομένων. Στη συνέχεια παρουσιάζουμε τις εκτιμήσεις μας για τις επιπτώσεις της κρίσης στους δείκτες φτώχειας, προτού καταλήξουμε στα συμπεράσματα και τις προτάσεις πολιτικής.

Τα διαθέσιμα δεδομένα

Η πληροφόρησή μας για τις εξελίξεις στην αγορά εργασίας είναι αρκετά έγκαιρη: τα βασικά αποτελέσματα των Ερευνών Εργατικού Δυναμικού, οι οποίες διεξάγονται κάθε τρεις μήνες, δίνονται στη δημοσιότητα δύο ή τρεις μήνες αργότερα. Αντίθετα, η αντίστοιχη πληροφόρηση για τις εξελίξεις σχετικά με την κατανομή εισοδήματος δεν είναι έγκαιρη: οι Έρευνες Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης (EU-SILC) διεξάγονται κάθε έτος, ενώ τα αποτελέσματα δεν είναι διαθέσιμα προτού περάσουν δύο ή ακόμη και τρία έτη. Για παράδειγμα, τα [αποτελέσματα](#) της έρευνας EU-SILC 2011 (εισοδήματα 2010) δημοσιεύθηκαν το Νοέμβριο 2012. Σύμφωνα με αυτά, το ποσοστό φτώχειας το 2010 ήταν 21,4% (έναντι 20,1% το 2009).

Τα δεδομένα της έρευνας EU-SILC 2013 (εισοδήματα 2012) δεν θα είναι προσβάσιμα πριν το τέλος του 2014. Η υστέρηση αυτή δημιουργεί σοβαρά προβλήματα. Αφενός, η δημόσια συζήτηση σχετικά με τη φτώχεια γίνεται χωρίς κατ' ουσία ασφαλείς ενδείξεις για το πραγματικό μέγεθος του προβλήματος τη στιγμή της συζήτησης. Αφετέρου, λαμβάνονται μέτρα πολιτικής προτού γίνει εφικτή μια ακριβής αποτίμηση των διανεμητικών επιδράσεων τους. Η αποτίμηση αυτή (πρέπει να) είναι χρήσιμη για τη διαδικασία σχεδιασμού μέτρων πολιτικής σε διοικητικό επίπεδο, καθώς και για τη διαδικασία λήψης αποφάσεων σε πολιτικό επίπεδο. Επί πλέον, (πρέπει να) αφορά τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, καθώς και μια κοινή γνώμη που ενδιαφέρεται για μια τεκμηριωμένη δημόσια συζήτηση.

Στη συζήτηση που διεξάγεται στην Ελλάδα την τελευταία περίοδο, δείχνει να επικρατεί η (συνήθως υπόρρητη) υπόθεση ότι η αύξηση της ανεργίας έχει προκαλέσει μια ανάλογη αύξηση της φτώχειας. Κάτι τέτοιο δεν ισχύει αναγκαστικά. Ευτυχώς, η αύξηση της ανεργίας δεν συνεπάγεται σχεδόν ποτέ ισόποση αύξηση της φτώχειας. Κάποιοι από όσους χάνουν τη δουλειά τους ζουν σε νοικοκυριά όπου κάποιο άλλο μέλος συνεχίζει να εργάζεται. Κάποια νοικοκυριά εκτός από τις αμοιβές από εργασία διαθέτουν και άλλα εισοδήματα, π.χ. από ενοίκια ή από ελεύθερο επάγγελμα. Ακόμη πιο σημαντικός μπορεί να είναι ο ρόλος των κοινωνικών παροχών. Κάποιες από τις παροχές αυτές συνδέονται με την απώλεια της θέσης εργασίας, είτε ενεργοποιούνται τη στιγμή της απόλυσης (π.χ. επιδόματα ανεργίας) είτε αμέσως μετά λόγω της συνακόλουθης μείωσης του εισοδήματος του νοικοκυριού (π.χ. στεγαστικά επιδόματα, επιδόματα κοινωνικής πρόνοιας). Κάποιες άλλες κοινωνικές παροχές δεν συνδέονται με την απώλεια της θέσης εργασίας αλλά καταβάλλονται είτε στον ίδιο τον άνεργο είτε σε άλλα μέλη του νοικοκυριού (π.χ. οικογενειακά επιδόματα, συντάξεις κτλ).

Επομένως, ο ρόλος της ανεργίας ως προσδιοριστικός παράγοντας της φτώχειας εξαρτάται από το εάν οι άνεργοι συνεισέφεραν με τη δουλειά τους (προτού την χάσουν) την κύρια ή (ακόμη χειρότερα) τη μοναδική πηγή εισοδήματος του νοικοκυριού — καθώς επίσης από την απασχόληση και τις αμοιβές των υπολοί-

πων μελών της οικογένειας, από τα υπόλοιπα εισοδήματα (και κοινωνικά επιδόματα) του νοικοκυριού κ.ά. Για όλους αυτούς τους λόγους, η συσχέτιση της ανεργίας με τη φτώχεια δεν είναι πάντοτε ισχυρή. Γενικά, είναι αδύνατον να βγάλει κανείς ασφαλή συμπεράσματα για την εξέλιξη της δεύτερης από μια απλή παρατήρηση της εξέλιξης της πρώτης. Άρα, το ερώτημα της επίπτωσης της κρίσης στην κατανομή εισοδήματος πρέπει να απαντηθεί χωριστά.

Το ζήτημα είναι εάν το ερώτημα αυτό μπορεί να απαντηθεί έγκαιρα, χωρίς να χρειαστεί να περιμένει κανείς δύο ή τρία έτη.

Το υπόδειγμα φόρων-παροχών EUROMOD

Παρακάμπουμε το πρόβλημα της υστέρησης των δεδομένων με τη μέθοδο της λεγόμενης «μικροπροσομοίωσης», δηλ. με την εφαρμογή ενός αριθμητικού υποδείγματος φόρων-παροχών πάνω στα επικαιροποιημένα δεδομένα μιας έρευνας τύπου EU-SILC. Η ανάλυση μας βασίζεται στο υπόδειγμα φορολογίας και κοινωνικών παροχών EUROMOD. Το υπόδειγμα λειτουργεί υπολογίζοντας την διανεμητική και δημοσιονομική επίδραση (δηλ. στην κατανομή εισοδήματος και στον κρατικό προϋπολογισμό αντιστοίχως) διαφόρων μέτρων φορολογικής και κοινωνικής πολιτικής, καθώς επίσης και οποιασδήποτε μεταβολής (πραγματικής ή υποθετικής) στα μέτρα αυτά.

Το EUROMOD είναι το προϊόν στενής συνεργασίας δεκάδων πανεπιστημίων και ερευνητικών κέντρων από όλες τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε μια περίοδο δύο σχεδόν δεκαετιών, με την υποστήριξη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Τα αποτελέσματά του έχουν επικυρωθεί σε μικρο- και μακρο-επίπεδο. Επίσης, το υπόδειγμα χρησιμοποιείται από διεθνείς οργανισμούς όπως είναι ο ΟΟΣΑ και η ΕΕ. Τέλος, διάφορες εφαρμογές του έχουν δημοσιευθεί σε πλήθος ερευνητικών εργασιών.

Περισσότερες πληροφορίες για το EUROMOD παρέχονται ([εδώ](#)) στην ιστοσελίδα του Πανεπιστημίου του Essex, το οποίο συντονίζει τη σχετική έρευνα σε πανευρωπαϊκό επίπεδο. Επί πλέον, πρόσθετες πληροφορίες για την ανάπτυξη του υποδείγματος στην Ελλάδα παρέχονται ([εδώ](#)) στην ιστοσελίδα της Ομάδας Ανάλυσης Δημόσιας Πολιτικής του Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών (βλ. επίσης Μανταγιάνης & Λεβέντη 2012).

Η εργασία μας βασίζεται στην έρευνα EU-SILC 2010 (εισοδήματα 2009). Επικαιροποιήσαμε αυτά τα δεδομένα με βάση νεώτερα στοιχεία για την ετήσια μεταβολή των μέσων αποδοχών ανά κατηγορία την περίοδο 2009-2012. Στη συνέχεια, εφαρμόσαμε τους κανόνες φορολογίας εισοδήματος και κοινωνικών επιδομάτων που ισχύουν τώρα. Επίσης, προσαρμόσαμε την αρχική βάση δεδομένων σύμφωνα με τη μεγάλη αύξηση της ανεργίας τα χρόνια που μεσολάβησαν. Τέλος, διορθώσαμε τα δεδομένα μας λαμβάνοντας υπόψη τη φοροδιαφυγή, καθώς και τη λεγόμενη «μη ανάληψη» των κοινωνικών παροχών (από άτομα που τις δικαιούνται).

Αξίζει να σημειωθεί ότι η ανάλυσή μας δεν λαμβάνει υπόψη την επίδραση της κρίσης στην παροχή δημόσιων υπηρεσιών που διαμορφώνουν τον «κοινωνικό μισθό» (π.χ. βρεφονηπιακοί σταθμοί, σχολική εκπαίδευση, ιατρική περίθαλψη, φάρμακα, φροντίδα ηλικιωμένων κ.ά.).

Δείκτες φτώχειας

Η αποτίμηση των επιπτώσεων της κρίσης στη φτώχεια γίνεται εδώ με βάση τρεις δείκτες.

Ο πρώτος είναι ο συμβατικός δείκτης σχετικής φτώχειας, ο οποίος χρησιμοποιείται ευρύτατα στην Ευρώπη και μετρά το ποσοστό του πληθυσμού με εισόδημα χαμηλότερο από το 60% του διαμέσου ισοδύναμου¹ διαθέσιμου εισοδήματος. Εκτιμήσαμε το όριο φτώχειας για το 2012 σε €486 το μήνα για ένα άτομο που ζει μόνο, και €1.020 το μήνα για μια τετραμελή οικογένεια (ζευγάρι με δύο ανήλικα παιδιά). Αξίζει να σημειωθεί ότι ο δείκτης αυτός είναι συνάρτηση του διαμέσου εισοδήματος όπως αυτό διαμορφώνεται κάθε έτος. Με άλλα λόγια, καθώς το διάμεσο εισόδημα αυξάνεται ή μειώνεται, αντιστοίχως αυξάνεται ή μειώνεται και το όριο φτώχειας (πρόκειται συνεπώς για ένα κυμαινόμενο όριο φτώχειας). Η χρήση ενός τέτοιου δείκτη είναι απολύτως συμβατή με την έννοια της σχετικής φτώχειας, ενώ αποτελεί πάγια πρακτική εδώ και πολλές δεκαετίες. Άλλωστε, η αυξομείωση του κυμαινόμενου ορίου φτώχειας έχει μικρή σημασία όταν η μεταβολή του διαμέσου εισοδήματος δεν είναι ιδιαίτερα μεγάλη.

Ωστόσο, σε εποχές ραγδαίων αλλαγών (δηλ. μεγάλων αυξήσεων και ιδίως μεγάλων μειώσεων του μέσου εισοδήματος), η καταλληλότητα της έννοιας της σχετικής φτώχειας όπως αυτή υπολογίζεται συμβατικά τίθεται εν αμφιβόλω. Ιδιαίτερα σε εποχές κρίσης, είναι εύλογο να υποθέσει κανείς ότι τα άτομα συγκρίνουν το βιοτικό τους επίπεδο όχι μόνο με αυτό της «μέσης οικογένειας» στη χώρα στην οποία κατοικούν, αλλά και με το δικό τους βιοτικό επίπεδο στο πρόσφατο παρελθόν. Συνεπώς, η παρακολούθηση του φαινομένου αυτού απαιτεί την εφαρμογή ενός διαφορετικού δείκτη φτώχειας, ο οποίος αναφέρει το ποσοστό του πληθυσμού με εισόδημα κάτω από το όριο φτώχειας αλλά όχι του τρέχοντος έτους: κάποιου προηγούμενου, λαμβάνοντας υπόψη και τον πληθωρισμό. Συγκεκριμένα, ο δεύτερος δείκτης φτώχειας που παρουσιάζεται εδώ αναφέρει το ποσοστό του πληθυσμού που είχε το 2012 εισόδημα χαμηλότερο από το 60% του (τιμαριθμικά αναπροσαρμοσμένου) διαμέσου ισοδύναμου διαθέσιμου εισο-

1. Συγκεκριμένα, το διαθέσιμο εισόδημα μετατρέπεται σε «ισοδύναμο» με βάση μια «κλίμακα ισοδυναμίας», ώστε να συγκρίνεται σωστά το βιοτικό επίπεδο νοικοκυριών διαφορετικού μεγέθους ή διαφορετικής σύνθεσης. Η «τροποποιημένη κλίμακα ισοδυναμίας ΟΟΣΑ», την οποία εφαρμόζει η Eurostat και η ΕλΣτατ, διαιρεί το εισόδημα κάθε νοικοκυριού με έναν συντελεστή που σταθμίζει με 100% την παρουσία του αρχηγού του νοικοκυριού, με 50% την παρουσία κάθε πρόσθετου ενήλικα (πέραν του πρώτου) και με 30% την παρουσία κάθε παιδιού (έως 14 ετών).

δήματος του 2009. Προφανώς, όταν το διάμεσο εισόδημα μειώνεται, το σταθερό όριο φτώχειας θα είναι υψηλότερο από το κυμαινόμενο. Εκτιμήσαμε το σταθερό όριο φτώχειας για το 2012 σε €667 το μήνα για ένα άτομο που ζει μόνο, και €1.401 το μήνα για μια τετραμελή οικογένεια (ζευγάρι με δύο ανήλικα παιδιά). Με τον διορθωμένο δείκτη φτώχειας, προσπαθούμε να υπολογίσουμε τον αριθμό των πολιτών που δεν διαθέτουν σήμερα την οικονομική δυνατότητα να αγοράσουν το καλάθι αγαθών που αντιστοιχούσε σε εισόδημα ίσο με το όριο φτώχειας όπως αυτό είχε διαμορφωθεί πριν την κρίση. Σε μια εποχή μείωσης των ονομαστικών εισοδημάτων και αύξησης των τιμών, όπως είναι η σημερινή, ένας τέτοιος δείκτης φαίνεται καταλληλότερος.

Πάντως, σε εποχές απότομης πτώσης του βιοτικού επιπέδου το πρόβλημα της φτώχειας μπορεί να πάρει τέτοιες διαστάσεις που να καθιστά επιτακτικό τον υπολογισμό του αριθμού των πολιτών με εισόδημα όχι απλώς χαμηλότερο από κάποιο όριο σχετικής φτώχειας, αλλά τόσο χαμηλό που να μην επαρκεί πλέον για την αγορά ενός βασικού καλαθιού αγαθών, τα οποία κρίνονται ως απαραίτητα για την εξασφάλιση ενός ελάχιστου επιπέδου αξιοπρεπούς διαβίωσης. Το ελάχιστο κόστος αξιοπρεπούς διαβίωσης μεταβάλλεται ανάλογα με το μέγεθος και τη σύνθεση του νοικοκυριού, ανάλογα με τον τόπο διαμονής, καθώς και ανάλογα με το εάν το νοικοκυριό διαμένει σε ιδιόκτητη κατοικία (ελεύθερη από βάρη) ή αντίθετα βαρύνεται με ενοίκιο ή στεγαστικό δάνειο. Για τις ανάγκες της εργασίας, υπολογίσαμε το κόστος ενός τέτοιου καλαθιού αγαθών σε τρεις περιοχές: στην Αθήνα, στην Πάτρα (ως αντιπροσωπευτική των άλλων πόλεων), και ένα χωριό της Αιτωλοακαρνανίας (ως αντιπροσωπευτικό των αγροτικών και ημιαστικών περιοχών). Πρόσθετες πληροφορίες δίνονται στην τελευταία σελίδα (βλ. επίσης Καναβιτσά 2012). Το κόστος του βασικού καλαθιού αγαθών, τα οποία κρίνονται ως απαραίτητα για την εξασφάλιση ενός ελάχιστου επιπέδου αξιοπρεπούς διαβίωσης (ανάλογα με την τοποθεσία, τον τύπο νοικοκυριού και το ιδιοκτησιακό καθεστώς κατοικίας), μπορεί να θεωρηθεί ως ένα όριο ακραίας φτώχειας. Εκτιμήσαμε το όριο ακραίας φτώχειας για το 2012 (στην Αθήνα, για νοικοκυριά που δεν βαρύνονται με έξοδα ενοικίου ή στεγαστικού δανείου) σε €224 το μήνα για ένα άτομο που ζει μόνο, και €686 το μήνα για μια τετραμελή οικογένεια (ζευγάρι με δύο ανήλικα παιδιά). Το ποσοστό στον πληθυσμό όσων βρίσκονται κάτω από αυτό το όριο αυτό είναι ο τρίτος δείκτης φτώχειας που παρουσιάζεται εδώ.

Επιπτώσεις της κρίσης

Μετά από αυτή τη μακροσκελή —αλλά μάλλον αναγκαία— επισκόπηση των διαφόρων μεθοδολογικών ζητημάτων, είναι καιρός να περάσουμε στα αποτελέσματα της μελέτης. Ο Πίνακας Ι δείχνει πώς επηρέασε η κρίση τους δείκτες φτώχειας στην Ελλάδα.

Η εξέλιξη του ποσοστού σχετικής φτώχειας την τελευταία τριετία εξαρτάται από τον δείκτη που χρησιμοποιούμε. Με βάση το συμ-

βατικό (κυμαινόμενο) όριο, παρατηρήθηκε μία μικρή πτώση (από 19,4% το 2009 σε 18,6% το 2012). Όμως, με βάση ένα σταθερό όριο (το τιμαριθμικά αναπροσαρμοσμένο όριο φτώχειας του 2009), αύξηση υπήρξε και μάλιστα δραματική (σε 35,4%).

Ποιος από τους δύο δείκτες είναι «καλύτερος»; Όπως αναφέραμε προηγουμένως, η χρήση —σε πανευρωπαϊκό επίπεδο— ως ορίου φτώχειας του 60% του διαμέσου εισοδήματος βασίζεται στην παραδοχή ότι τα άτομα συγκρίνουν την οικονομική τους κατάσταση με αυτή του «μέσου ανθρώπου» στην κοινωνία όπου ζουν. Η παραδοχή αυτή είναι εύλογη. Όμως, σε εποχές ραγδαίας ύφεσης (ή και μεγέθυνσης), το όριο φτώχειας πέφτει (ή αντίστοιχα ανεβαίνει) και αυτό, συνεπώς οι μεταβολές του δείκτη εμφανίζονται μικρότερες από ό,τι θα περίμενε κανείς. Επί πλέον, σε τέτοιες εποχές είναι λογικό να υποθέσουμε ότι τα άτομα δεν συγκρίνουν την οικονομική τους κατάσταση μόνο με αυτή του «μέσου ανθρώπου», αλλά και με τη δική τους κατάσταση λίγα χρόνια πριν. Για αυτό το λόγο, η χρήση ενός σταθερού ορίου φτώχειας συμπληρώνει την εικόνα.

Ο Πίνακας Ι παρέχει και άλλες ενδιαφέρουσες πληροφορίες. Κατ' αρχήν, είναι ελάχιστα γνωστό πόσο διέφερε το ποσοστό σχετικής φτώχειας ανά επαγγελματική ομάδα το 2009 (δηλ. ανεξαρτήτως της κρίσης): από 1% για τους μισθωτούς στο Δημόσιο ή σε ΔΕΚΟ ή τράπεζα, σε 34% για τους ανέργους. Το 2012, το χάσμα μεταξύ των διαφόρων επαγγελματικών ομάδων αυξήθηκε και άλλο, αφού το ποσοστό σχετικής φτώχειας ήταν κάτω από 2% για μισθωτούς στο Δημόσιο, στις ΔΕΚΟ και στις τράπεζες, παρέμενε χαμηλό (γύρω στο 5%) για ιατρούς, νομικούς, μηχανικούς και εργαζόμενους στα μέσα μαζικής ενημέρωσης, αλλά έφτανε το 36% για τους ανέργους. Με βάση το σταθερό όριο, το ποσοστό το 2012 όσων θα θεωρούσαμε φτωχούς προτού ξεσπάσει η κρίση ξεπερνούσε το εντυπωσιακό 58% για τους ανέργους, έναντι 8% για τους εργαζόμενους στο Δημόσιο, στις ΔΕΚΟ και στις τράπεζες, και λίγο παραπάνω για τους ιατρούς, τους νομικούς, τους μηχανικούς και τους εργαζόμενους στα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Από την άλλη, επειδή τα τελευταία τρία χρόνια τα εισοδήματα των συνταξιούχων και των αγροτών μειώθηκαν λιγότερο από το μέσο όρο, τα ποσοστά φτώχειας τους με βάση το κυμαινόμενο όριο εμφανίζονται μειωμένα κατά 8 ποσοστιαίες μονάδες το 2012 σε σχέση με το 2009 (αλλά φαίνεται να έχουν αυξηθεί σημαντικά με βάση το σταθερό όριο).

Όσον αφορά την ακραία φτώχεια, οι κατηγορίες που δείχνουν να απειλούνται περισσότερο είναι τα άτομα ηλικίας κάτω των 45 ετών, όσοι διαμένουν στην Αθήνα (10,9%) τα νοικοκυριά που βαρύνονται από ενοίκιο ή στεγαστικό δάνειο (14,5%), και —ιδίως— οι άνεργοι (19,4%).

2. Όπως αναφέραμε προηγουμένως, η εκτίμησή μας για το ποσοστό σχετικής φτώχειας του 2009 διαφέρει από αυτό της ΕλΣτατ (19,4% έναντι 20,1%). Η διαφορά ενδεχομένως οφείλεται στο ότι το EUROMOD υπολογίζει εξ αρχής το διαθέσιμο εισόδημα των ατόμων λαμβάνοντας υπόψη τους κανόνες του φόρου εισοδήματος και των κοινωνικών παροχών.

ΠΙΝΑΚΑΣ Ι
Δείκτες φτώχειας

		2009	2012		
		σχετική φτώχεια	σχετική φτώχεια με όριο:		ακραία φτώχεια
			κυμαινόμενο	σταθερό	
σύνολο		19,35	18,55	35,75	8,46
φύλο	άνδρες	18,62	18,22	35,14	8,50
	γυναίκες	20,06	18,88	36,35	8,42
ηλικία	0-17	23,38	23,34	42,15	13,75
	18-29	19,55	23,21	40,16	9,48
	30-44	18,56	20,30	36,59	12,08
	45-64	17,54	17,92	32,90	6,66
	65+	18,99	9,22	29,35	0,81
περιοχή	Αθήνα	16,12	17,51	30,87	10,90
	υπόλοιπες πόλεις	14,54	14,50	29,30	6,81
	ημιαστικές και αγροτικές	22,29	20,19	39,97	7,68
ενοίκιο ή στεγαστικό δάνειο					
	με	19,34	20,22	37,08	14,50
	χωρίς	19,36	17,61	35,00	5,04
επαγγελματική ομάδα					
	άνεργος	34,20	36,17	58,11	19,44
	μισθωτός ιδιωτικού τομέα	9,78	10,04	22,87	3,18
	Δημόσιο-ΔΕΚΟ-τράπεζες	1,09	1,94	7,86	0,77
	ελεύθερο επάγγελμα	4,85	5,28	8,52	4,39
	αυτοαπασχολούμενος	17,30	20,30	31,69	11,88
	αγρότης	34,13	26,23	48,44	6,96
	συνταξιούχος	17,01	9,21	28,03	0,96
	φοιτητής ή σπουδαστής	24,36	24,66	43,61	13,41
	εκτός εργατικού δυναμικού	26,25	20,82	39,37	6,30

Σημειώσεις: Το κυμαινόμενο όριο φτώχειας ορίζεται σε 60% του διάμεσου ισοδύναμου διαθέσιμου εισοδήματος, το οποίο αντιστοιχούσε το 2012 σε €486 το μήνα για άτομο που ζει μόνο και σε €1.020 το μήνα για ζευγάρι με δύο ανήλικα παιδιά. Το σταθερό όριο φτώχειας είναι το 60% του τιμαριθμικά αναπροσαρμοσμένου διάμεσου εισοδήματος του 2009, το οποίο αντιστοιχούσε το 2012 σε €667 το μήνα για άτομο που ζει μόνο και σε €1.401 το μήνα για ζευγάρι με δύο παιδιά. Το όριο ακραίας φτώχειας είναι το ελάχιστο κόστος αξιοπρεπούς διαβίωσης, το οποίο εκτιμήθηκε το 2012 σε €224 το μήνα για άτομο που ζει μόνο και σε €686 το μήνα για ζευγάρι με δύο παιδιά (νοικοκυριά που διαμένουν στην Αθήνα και δεν βαρύνονται με έξοδα ενοικίου ή στεγαστικού δανείου). Η κατηγορία «ελεύθερο επάγγελμα» περιλαμβάνει τους ασφαλισμένους στο ΕΤΑΑ (ιατροί, νομικοί, μηχανικοί) και στο ΤΑΙΣΥΤ (εργαζόμενοι στα ΜΜΕ).

Πηγή: EUROMOD (version F4.0).

Τέλος, εκτιμάμε ότι η παιδική φτώχεια έχει αυξηθεί ανησυχητικά: το 23% των παιδιών ζει σε οικογένειες με εισόδημα κάτω από το συμβατικό όριο φτώχειας, το 42% είναι κάτω από το όριο φτώχειας του 2009 (σε πραγματικές τιμές), ενώ το 14% ζει σε οικογένειες που δεν μπορούν να αγοράσουν τα απαραίτητα αγαθά για την εξασφάλιση ενός ελάχιστου επιπέδου αξιοπρεπούς διαβίωσης.

Συμπεράσματα

Η εργασία μας παρουσιάζει τις βασικές διαστάσεις της φτώχειας στην Ελλάδα σε συνθήκες βαθιάς και παρατεταμένης οικονομικής κρίσης. Παρότι το ποσοστό του πληθυσμού με εισόδημα κάτω από το (κυμαινόμενο) όριο φτώχειας έχει μεταβληθεί ελάχιστα

στα τα τελευταία τρία έτη, το διορθωμένο ποσοστό φτώχειας (με κριτήριο το τιμαριθμικά αναπροσαρμοσμένο όριο φτώχειας του 2009) αποκαλύπτει ότι ο αριθμός όσων θα θεωρούσαμε φτωχούς πριν το ξέσπασμα της κρίσης έχει αυξηθεί σημαντικά. Ιδιαίτερα υψηλό είναι επίσης το ποσοστό του πληθυσμού με εισόδημα χαμηλότερο από το κόστος ενός βασικού καλαθιού αγαθών, το οποίο θεωρείται απαραίτητο για την εξασφάλιση ενός ελάχιστου επιπέδου αξιοπρεπούς διαβίωσης.

Τα αποτελέσματά μας επιβεβαιώνουν ότι οι δείκτες φτώχειας των ανέργων είναι πολύ υψηλότεροι από ό,τι στο γενικό πληθυσμό. Αυτό οφείλεται κυρίως στο ότι το σύστημα κοινωνικής προστασίας στην Ελλάδα (αντίθετα από ό,τι συνέβη σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες) δεν ανταποκρίθηκε στην αύξηση του αριθμού των ανέργων θέτοντας σε κίνηση συμπαγείς μηχανισμούς στήριξης

του εισοδήματος των οικογενειών τους (βλ. επίσης Ματσαγγάνης 2011). Είναι χαρακτηριστικό ότι ενώ σύμφωνα με τα στοιχεία της [ΕΛΣΤΑΤ](#) ο αριθμός των ανέργων είχε ξεπεράσει το 1 εκατομμύριο 200 χιλιάδες τον Αύγουστο 2012, σύμφωνα με τα στοιχεία του [ΟΑΕΔ](#) ο αριθμός όσων ελάμβαναν επίδομα ανεργίας τον ίδιο μήνα ήταν μόλις 200 χιλιάδες: με άλλα λόγια, σχεδόν 1 στους 6 άνεργους (ποσοστό 16,8%).

Η εργασία μας επιβεβαιώνει ότι η θεαματική αύξηση του αριθμού των ανέργων, σε συνδυασμό με τα τραγικά κενά που παρουσιάζει το κοινωνικό δίκτυ ασφαλείας, κινδυνεύει να παρασύρει

ολόκληρες οικογένειες στη φτώχεια. Κατά τη γνώμη μας, αυτό το φαινόμενο – το οποίο δεν έχει γνωρίσει τη δημοσιότητα και την προσοχή που του αξίζει – ισοδυναμεί με το «νέο κοινωνικό ζήτημα» της εποχής μας. Η αντιμετώπιση του, στο σημερινό δυσμενές οικονομικό περιβάλλον, θα απαιτήσει γενναία στροφή στην κοινωνική πολιτική που ακολουθείται τις τελευταίες δεκαετίες, προς την κατεύθυνση της ενδυνάμωσης του κοινωνικού δικτύου ασφαλείας.

Το πώς κάτι τέτοιο μπορεί να επιτευχθεί, είναι το θέμα ενός επόμενου ενημερωτικού δελτίου.

Βιβλιογραφία

- Eurostat (2012) [Real GDP growth rate](#) – volume. Percentage change on previous year (tec00115) (last update: 27 October 2012).
- ΕΛΣΤΑΤ (2012) [Απασχόληση – ανεργία](#). Πίνακας 1Α: Κατάσταση απασχόλησης και ποσοστό ανεργίας, για άτομα ηλικίας 15 - 74 ετών. Μηνιαία αποτελέσματα Έρευνας Εργατικού Δυναμικού (Ιανουάριος 2006 – Αύγουστος 2012). Πειραιάς, Ελληνική Στατιστική Αρχή.
- ΕΛΣΤΑΤ (2012) Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών 2011: κίνδυνος φτώχειας. [Δελτίο τύπου](#) (2 Νοεμβρίου 2012). Πειραιάς, Ελληνική Στατιστική Αρχή.
- Καναβιτσά Ε. (2012) Η εκτίμηση της ακραίας φτώχειας στην Ελλάδα. Πτυχιακή εργασία. Τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών, Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών
- Ματσαγγάνης Μ. & Λεβέντη Χ. (2012) Οι διανεμητικές επιπτώσεις της κρίσης στην κατανομή του εισοδήματος. Στο: [Κοινωνική πολιτική και κοινωνική συνοχή στην Ελλάδα σε συνθήκες οικονομικής κρίσης](#) (επιμ. Π. Τσακλόγλου) 65-88. Τράπεζα της Ελλάδος.
- Ματσαγγάνης Μ. (2011) Η κοινωνική πολιτική σε δύσκολους καιρούς: οικονομική κρίση, δημοσιονομική λιτότητα και κοινωνική προστασία. Κριτική ([ιστοσελίδα](#)).
- ΟΑΕΔ (2012) [Στατιστικά στοιχεία ανά μήνα](#). Αθήνα, Οργανισμός Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού.
- Τράπεζα της Ελλάδας (2012) [Έκθεση του Διοικητή για το έτος 2011](#) (και προηγούμενα έτη). Αθήνα.

Ο υπολογισμός του ελάχιστου κόστους αξιοπρεπούς διαβίωσης

Θεωρήσαμε ότι το ελάχιστο κόστος αξιοπρεπούς διαβίωσης είναι ίσο με την αξία ενός βασικού καλαθιού απολύτως απαραίτητων αγαθών. Η αξία ενός τέτοιου καλαθιού διαφέρει ανάλογα με τον τόπο διαβίωσης του νοικοκυριού, ανάλογα με το μέγεθος και τη σύνθεσή του, καθώς και ανάλογα με το εάν το νοικοκυριό διαμένει σε ιδιόκτητη κατοικία (ελεύθερη από βάρη) ή αντίθετα βαρύνεται με ενοίκιο ή στεγαστικό δάνειο.

Ο υπολογισμός της αξίας του βασικού καλαθιού αγαθών έγινε χωριστά σε τρεις περιοχές της χώρας: στην Αθήνα, στην Πάτρα, ως αντιπροσωπευτική των υπόλοιπων πόλεων, καθώς και σε ένα χωριό της Αιτωλοακαρνανίας, τη Βαρεία Τριχωνίδας, ως αντιπροσωπευτική των αγροτικών και ημιαστικών περιοχών. Για κάθε μία από τις περιοχές αυτές μελετήθηκαν πέντε τύποι νοικοκυριών: ένα άτομο που ζει μόνο, ένα μονογονεϊκό νοικοκυριό (μητέρα και οκτάχρονο κορίτσι), ένα ζευγάρι χωρίς παιδιά, ένα ζευγάρι με ένα ανήλικο παιδί (οκτάχρονο κορίτσι), και ένα ζευγάρι με δύο ανήλικα παιδιά (οκτάχρονο κορίτσι και δεκατετράχρονο αγόρι).

Σχετικά με τις δαπάνες κατοικίας, υποθέσαμε ότι το μονομελές νοικοκυριό διαμένει σε μία κατοικία 25-30 τ.μ., τα διμελή νοικοκυριά (μονογονεϊκή οικογένεια και ζευγάρι χωρίς παιδιά) σε κατοικία 45-50 τ.μ., το τριμελές νοικοκυριό σε κατοικία 60-70 τ.μ., και ότι το τετραμελές διαμένει σε κατοικία 70-80 τ.μ. Η αξία του ελάχιστου κόστους αξιοπρεπούς διαβίωσης υπολογίστηκε ξεχωριστά για τα νοικοκυριά με ιδιόκτητη κατοικία και για αυτά που βαρύνονται με κόστος ενοικίου ή στεγαστικού δανείου. Θεωρήσαμε ότι το (ελάχιστο) κόστος κατοικίας στην Αθήνα κυμαίνεται ανάλογα με το μέγεθος της κατοικίας από €210 έως €320 το μήνα, στις υπόλοιπες αστικές περιοχές από €200 έως €325, ενώ στις αγροτικές και ημιαστικές περιοχές από €80 έως €250 το μήνα. Εκτός από το ενοίκιο, στις δαπάνες για κατοικία συμπεριλάβαμε επίσης οι λογαριασμοί ύδρευσης, ηλεκτρικού ρεύματος, καρτοκινητού τηλεφώνου για τα ενήλικα μέλη του νοικοκυριού (δεν προβλέφθηκε δαπάνη για σταθερή τηλεφωνία ή internet), δημοτικά τέλη, φόροι, καθώς και έξοδα μικροεπισκευών. Για τον υπολογισμό των εξόδων θέρμανσης, η απαιτούμενη ποσότητα πετρελαίου που ενσωματώθηκε στις εκτιμήσεις μας ήταν από 200 έως 600 λίτρα ετησίως, ανάλογα με το μέγεθος της κατοικίας.

Οι δαπάνες διατροφής αποτελούν τη δεύτερη πιο κοστοβόρα κατηγορία δαπανών μετά τις δαπάνες κατοικίας. Με βάση την

πυραμίδα της μεσογειακής διατροφής και με τη βοήθεια διατροφολόγου, διαμορφώσαμε μία λίστα τροφίμων ικανή να διασφαλίζει την υγιεινή και ισορροπημένη διατροφή των ατόμων. Οι τιμές των κηπευτικών προϊόντων που συλλέξαμε προέρχονται από υπαίθριες λαϊκές αγορές, ενώ αυτές των υπολοίπων τροφίμων από μια αλυσίδα super market χαμηλού κόστους. Επίσης, ορίσαμε το ποσοστό ιδιοκατανάλωσης (δηλ. της κατανάλωσης προϊόντων διατροφής τα οποία παράγονται από το ίδιο το νοικοκυριό) ίσο με 10% του κόστους του καλαθιού διατροφής στις πόλεις εκτός της Αθήνας και με 35% του κόστους στις κωμοπόλεις και τα χωριά.

Οι δαπάνες μετακινήσεις, καθώς και η επιλογή μεταξύ ιδιωτικού και δημόσιου μέσου μεταφοράς, διαφοροποιούνται ανάλογα με το μέγεθος του νοικοκυριού. Για τα μονομελή και διμελή νοικοκυριά επιλέχθηκε ως οικονομικότερη η χρήση των δημοσίων μέσων, ενώ για τα νοικοκυριά με περισσότερα από δύο μέλη το κόστος μετακινήσεων αναφέρεται στη χρήση και συντήρηση μίας μοτοσυκλέτας μικρού κυβισμού.

Οι δαπάνες ένδυσης και υπόδησης μεταβάλλονται ανάλογα με το φύλο και την ηλικία των ατόμων (όχι όμως ανάλογα με τον τόπο διαβίωσής τους). Κάναμε συντηρητικές υποθέσεις για το είδος των σχετικών προϊόντων και τη συχνότητα ανανέωσής τους. Για τον υπολογισμό του κόστους τους, συλλέξαμε τιμές από μία μεγάλη (και οικονομική) αλυσίδα πολυκαταστημάτων.

Επίσης, συλλέξαμε τιμές των αναλωσίμων ειδών κουζίνας και μπάνιου από μια αλυσίδα super market χαμηλού κόστους.

Στη συνέχεια, υποθέσαμε ότι η φοίτηση των παιδιών γίνεται σε δημόσια σχολεία, ενώ ορίσαμε το κόστος διασκέδασης για τις οικογένειες με παιδιά σε €1 ανά παιδί τη μέρα, συν δύο εξόδους ανά νοικοκυριό το μήνα (€5 κατ' άτομο ανά έξοδο). Αξίζει να σημειωθεί ότι στο ελάχιστο κόστος αξιοπρεπούς διαβίωσης δεν συμπεριλάβαμε δαπάνες διακοπών.

Τέλος, υιοθετήσαμε την υπόθεση εργασίας ότι όλοι οι πολίτες – και ειδικά όσοι διαθέτουν χαμηλότερο εισόδημα – έχουν δωρεάν πρόσβαση σε υπηρεσίες υγείας. Είναι προφανές ότι, στο βαθμό που αυτό δεν ισχύει, η εκτίμησή μας υποτιμά το πραγματικό ελάχιστο κόστος αξιοπρεπούς διαβίωσης (ιδίως για τους ηλικιωμένους και για τα άτομα με χρόνιες ασθένειες).

Λίγα λόγια για το EUROMOD

Το [EUROMOD](#), με το οποίο έγινε η εκτίμηση των διανεμητικών επιδράσεων της φοροδιαφυγής σε αυτή την εργασία, είναι το επίσημο υπόδειγμα μικρο-προσομοίωσης φορολογίας και κοινωνικών παροχών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Αποτελεί προϊόν στενής συνεργασίας δεκάδων πανεπιστημίων και ερευνητικών κέντρων από όλες τις χώρες της Ε.Ε. σε μια περίοδο σχεδόν δύο δεκαετιών, με την υποστήριξη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Τα αποτελέσματά του έχουν επικυρωθεί τόσο σε μικροοικονομικό όσο και σε μακροοικονομικό επίπεδο, ενώ διάφορες εφαρμογές του έχουν δημοσιευθεί σε πλήθος ερευνητικών εργασιών.

Το υπόδειγμα λειτουργεί υπολογίζοντας τη διανεμητική επίδραση διαφόρων μέτρων φορολογικής και κοινωνικής πολιτικής, καθώς και οποιασδήποτε μεταβολής (πραγματικής ή υποθετικής) των μέτρων αυτών. Η προσομοίωση των μέτρων γίνεται συνδυάζοντας τους κανόνες του φορολογικού συστήματος και τους όρους επιλεξιμότητας των κοινωνικών παροχών με τα χαρακτηριστικά των νοικοκυριών (π.χ. την οικογενειακή, εργασιακή ή εισοδηματική τους κατάσταση), όπως αυτά αποτυπώνονται στην έρευνα που χρησιμοποιείται. Στην περίπτωση της Ελλάδας, πρόκειται για την Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών (EU-SILC). Στην κατηγορία των προσομοιωσιμων μέτρων συγκαταλέγονται οι φόροι εισοδήματος και οι εισφορές κοινωνικής ασφάλισης, καθώς και ορισμένα, συνήθως μη ανταποδοτικά, κοινωνικά επιδόματα.

Άλλα μέτρα φορολογικής και κοινωνικής πολιτικής δεν μπορούν να προσομοιωθούν με βάση τις διαθέσιμες πληροφορίες. Για παράδειγμα, οι ανταποδοτικές κοινωνικές παροχές (όπως είναι

οι περισσότερες συντάξεις) εξαρτώνται από παράγοντες –κυρίως το ιστορικό ασφάλισης– για τους οποίους οι έρευνες τύπου ΕΟΠ ή EU-SILC δεν παρέχουν στοιχεία. Φυσικά, αυτό δεν σημαίνει ότι στο EUROMOD οι συντάξεις παραλείπονται: απλώς, «διαβάζονται» απευθείας από τα δεδομένα της έρευνας αντί να προσομοιώνονται. Κάτι ανάλογο συμβαίνει και με τα ιδιωτικά εισοδήματα, τα οποία επίσης λαμβάνονται ως δεδομένα.

Ένα σημαντικό πλεονέκτημα των υποδειγμάτων μικροπροσομοίωσης είναι η ικανότητά τους να ενσωματώνουν στους σχετικούς υπολογισμούς όχι μόνο τον τρόπο με τον οποίο λειτουργεί κάθε μέτρο φορολογικής και κοινωνικής πολιτικής χωριστά, αλλά και τις (συνήθως περίπλοκες) μεταξύ τους αλληλεπιδράσεις. Για παράδειγμα, ένα επίδομα μπορεί να υπόκειται σε φορολογία εισοδήματος, συνεπώς η αύξηση ή η μείωση της αξίας του δεν θα προκαλέσει αντίστοιχη μεταβολή της δημόσιας δαπάνης. Τέτοιου είδους αλληλεπιδράσεις δεν είναι εφικτό να λαμβάνονται υπόψη σε μία διανεμητική ανάλυση παρά μόνο με τη χρήση ενός υποδείγματος φόρων-παροχών.

Όπως τα περισσότερα παρόμοια υποδείγματα, το EUROMOD είναι κατ' αρχήν «στατικό», με την έννοια ότι βασίζεται στην παραδοχή ότι η συμπεριφορά των ατόμων δεν αλλάζει καθώς μεταβάλλεται η κρατική πολιτική. Πάντως, θεωρείται γενικά αποδεκτό ότι τα στατικά υποδείγματα, παρότι όχι εντελώς ρεαλιστικά, παραμένουν πολύτιμα για την ανάλυση των αποτελεσμάτων των μεταβολών της φορολογίας ή της κοινωνικής πολιτικής στη βραχυχρόνια περίοδο.

Επικοινωνία

Ομάδα Ανάλυσης Δημόσιας Πολιτικής
Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών
Τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Οικονομικών Σπουδών
Πατησίων 76
Αθήνα 10434
www.paru.gr

Μάνος Ματσαγγάνης
τηλ.: 210 8203 380
fax: 210 8214 122
e-mail: matsaganis@aueb.gr

Χρύσα Λεβέντη
τηλ.: 210 8203 354
fax: 210 8214 122
e-mail: xrisalev@aueb.gr

